

MADEN YASASI: Yeni Tartışıyoruz?

Hedefimiz Madencilik Sektörünün Sorunları Olmalıdır.

GİRİŞ

1985 Yılında yürürlüğe giren 3213 sayılı Maden Yasası, henüz kısa sayılacak bir süre geçmiş olmasına karşın yoğun bir biçimde tartışılmaya başlanmıştır. Eski yasanın (6309 sayılı Maden Yasası) yarattığı aksaklıkları gidermek, gereksiz formalitelerle boğulan bürokrasiyi arındırmak, madencilik sektörünü teknik ve ekonomik açıdan güçlendirmek olarak 3213 sayılı yasanın gerekçesinde belirtilen amaçların ve yararların bir türlü sağlanmadığı görülmüştür. Bunun üzerine, bir değişiklik taslağı hazırlanması amacıyla Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı tarafından çalışmalara başlanmıştır. Hazırlanan değişiklik taslağı, madencilik sektöründeki çeşitli çevrelerin eleştirilerine sunulmuş ve konu tartışmaya açılmıştır. Bu taslak ana hatlarıyla, arama döneminde sorumluluğu jeoloji mühendisine ve işletme dönemindeyse maden mühendisine vermekte, işletme döneminde de arama faaliyetlerinin sürdürülmesini zorunlu tutmakta, teknik ve ekonomik açıdan yetersiz olduğu saptanan AR ve ÖIR ruhsatlarına işletme hakkı verilmemesi hükmünü getirmekte, altın sahalarındaki çalışmaların gözetimi için hükümet komiseri tayin edilmesini öngörmekte, bir ruhsat aşamasından diğerine geçerken verilen belgelerin ve raporların sıkı bir biçimde denetlenmesini getirmektedir. Hammadde girdisini temin etmesi bakımından madencilik, ülke sanayisinin temelini oluşturmaktadır. Madencilik sektöründeki sorunlara kalıcı çözümler getirilmesi şu halde ülkemizin ekonomik gelişimi açısından büyük bir önem taşımaktadır. Bu nedenle, Maden Yasası tartışmalarında ana eksen madencilik sektöründeki sorunların doğru ve gerçekçi bir biçimde saptanması ve sağlıklı çözümler bulunması üzerine olmalıdır. Kuşkusuz, Jeoloji Mühendisleri Odası'nın konuya ilişkin görüş ve önerilerinde, daha önce de defalarca belirtildiği gibi, olaya yaklaşım ve görüşler bir mesleki tercihin veya bir meslek grubunun çıkarı doğrultusunda olmayacaktır. Fakat tersine, Maden Mühendisleri Odası bu tartışmalar sırasında, ülkemiz madencilik sektörünün sorunları yerine kendi meslek çıkarla-

rını ön plana almış ve hatta kimi zaman çağdışı ve bilim dışı yönlerine de sapsmıştır.

MADENCİLİĞİN TEMEL ÖZELLİKLERİ

Madencilik çalışmaları, diğer sektörlerle oranla bünyesinde en büyük risk payını taşıyan sanayi sektörüdür. Bu riskin temel nedeni, arama dönemi sonunda ortaya konacak varlığın niteliğinin ve niceliğinin önceden tahmin edilememesidir. Madencilik, yüksek risk oranının yanı sıra uzun vadeli ve yoğun sermaye gerektiren yatırımlardan oluşmaktadır. Bir cevherleşmenin bulunmasından işletmeye geçmesine kadar geçen uzunca bir süre boyunca, karşılık beklemeden sadece yatırım yapılması gerekmektedir. Ayrıca, bir maden yatağı sınırlı ömrü olan tükenebilir bir doğal kaynaktır. İşletme süresi sonunda bina, yol, kuyu, galeri, vb. gibi sabit yatırımların hiç bir değeri kalmamaktadır. Madencilik sektörünün temelinde yer alan bu yapısal sorunları aşmanın yolu, teknik ve bilimsel çalışmalara yönelmek ve çağdaş madencilik örgütlenmelerini oluşturmakla mümkün olabilecektir.

Madencilik, aramadan işletmeye kadar bir bütündür. Maden aramacılığı, cevher temini sürecinin ilk ve en önemli stratejik dönemini oluşturmaktadır. Madencilik çalışmalarının bu ilk evresinde karşılaşılan sorun, yüzeyde sadece küçük bir kesimi izlenebilen cevherleşmenin bir ekonomik maden yatağı verip veremeyeceği ve onun nasıl keşfedileceğidir. Madencilik Bülteni'nde (Maden Müh. Odası, 1990, 6, s. 12) verilen "Maden Mühendisinin Katılmadığı Bir Arama Olsa Olsa Prospeksiyon Olur" biçimindeki tanım tümüyle bilim dışı, kendi deyimleriyle bir "Safsatadan" başka birşey değildir. Prospeksiyon, içerisinde daha önceden herhangi bir maden yatağı saptanmamış bir bölgenin aranmasıdır. Mineral zenginliğini içerebilecek jeolojik olayların doğası ve maden yataklarının oluşum biçimleri ile bunların hangi jeolojik yöntemlerle test edilebilecekleri bilinmeksizin, prospeksiyon sahası içerisinde bir maden işletmesine he-

def olabilecek ekonomik belirtilerin ayıklanması elbette mümkün değildir. Şu halde, madencilik çalışmalarının ilk adımı ekonomik olarak yararlanılabileceğimiz bir varlığın var olup olmadığı ve onu nasıl keşfedebileceğimizdir : Bu olgu ise ancak, maden mühendisliği disiplininin tümüyle dışında gelişen, jeolojik bilgi ve tekniklerin kullanılmasıyla olumlu sonuç verecektir.

Arama dönemi cevherin bulunması ile bitmez. Bu aşamadan sonra, yatağın ayrıntılı bir biçimde incelenmesi ve işletme için geliştirilmesi gerekmektedir. Bu çalışma dönemleri boyunca, çağdaş jeoloji bilim ve tekniğinin gerekleri yerine getirildiği ölçüde gerçekçi ve ekonomik bir işletme kurulabilir. Aksine durumlarda, çok sık gördüğümüz sermayenin toprağın altına yok yere gömülmesi, veya bir süre sonra cevherin ocak içinde kaybedilmesi ya da düzensiz bir işletme biçimiyle gelişigüzel üretim yapılması, vb. örneklerdeki gibi tükenbilir nitelikteki doğal kaynaklar heba olmaktadır. Şu halde, cevherleşme öncelikle doğru ve gerçekçi bir araştırma programıyla incelenmelidir. Yatağın biçimini, konumunu ve çevre kayalarla olan ilişkileri ile özelliklerini bütün ayrıntılarıyla belirledikten sonra, yatakların tipine en uygun işletme biçimini seçerek cevheri israf etmeden ülke çıkarları doğrultusunda kullanmak mümkün olabilecektir. Bu önemli noktayı, Yurt Madenciliği Geliştirme Vakfı tarafından düzenlenen Maden Kanunu panel-forumunda Maden Mühendisleri Odası temsilcisi de çok açık biçimde vurgulamaktadır : "Mostra Madenciliği, Elbette ki Geri ve İlkel Bir İşletmecilik Tarzıydı" (Madencilik Bülteni, 1990, 6 c. 8)

Arama çalışmaları, işletme döneminde de sürdürülür. İşletme sırasında ortaya çıkacak yeni verilerden yararlanarak yürütülen arama çalışmalarının amaçlarından birisi rezerv geliştirme ve yeni rezervler bulmaktır. Diğer ise, yatağın gelişimini sürekli denetim altında tutarak cevherleşmenin ve yan kayaların özelliklerindeki değişimlerden yararlanarak beklenmedik olumsuz gelişimlere anında müdahale edebilmektir. Ayrıca, ocak terk edilmeden önce, cevherin tümüyle tükendiğinden ve geride hiç bir gözden kaçmış cevher kütlesi kalmadığından emin olmak için arama çalışmaları bir süre daha sürdürülür.

Arama çalışmaları sırasında derlenen "Mineralleşmenin Rengi, Dokusu, Yaşı, Parajenezi, Oluşum Biçimi Gibi Bilgiler" Madencilik Bülteni'nde (s.4) öne sürüldüğü gibi gereksiz ve anlamsız değildir. Bu bilgiler, bir maden yatağının değerlendirilmesi sırasında "Yapılacak Araştırma ve Hesaplamalar" için temel oluşturmakta ve bu süreçte doğrudan rol oynamaktadır. Amaç maden yatağını fiziksel ve kimyasal yönleriyle tanımlamak ve biçimini belirleyerek onu sınırlandırmaktır. Arama sırasında sürdürülen bu jeolojik etüdler sonucunda maden yatağı uzayda üç boyutlu olarak hiçbir yanılgıya yol açmayacak biçimde canlandırılır ve bu model üzerinde en doğru işletme projesi hazırlanır. Jeolojik etüdler sonucunda maden yatağı tüm özellikleriyle belirlendikten, yani elle tutulur bir varlık olarak ortaya konulduktan sonra onun "İstihracı, İşlenmesi, İzabesi, Rafinasyonu ve Sevkiyatı" söz konusu olabilir. Buraya kadar sürekli tekrarlandığı gibi, jeolojik bilgi olmaksızın "Yeraltındaki Bir Oluşumun Ekonomik Olarak Ortaya Çıkarılabilip,

Çıkarılamayacağı Sorusunun Yanıtı" hiçbir zaman verilemez.

Bütün bu nedenlerle; Madencilik Bülteni'nde (s. 13) sözü edilen "Nerede MM Varsa, orada Mutlaka JM de Olmalıdır" yakıştırması bu gerçeğe ve konuma uygun değildir. *Nerede maden aranması düşünülüyorsa ve nerede maden varsa orada jeoloji mühendisi olmalıdır.* felsefesi, gelecek açısından daha gerçekçi ve sağlıklı olmalıdır.

MADEN YASASI TARTIŞMASI

"3213 Sayılı Maden Kanunu ve Değişiklik Tasarısı Tümden Kaldırılmalı, Tutarlı Bir Madencilik Politikası Olan Yeni Bir Maden Kanunu Hazırlanmalıdır." başlığıyla sunulan Madencilik Bülteni'nde (1990, sayı 6), neredeyse hemen her sayfasında, tutarlı madencilik politikasının ne olduğunu anlatmak yerine jeoloji mühendislerinin yasadan çıkarılması gerektiği işlenmiştir. Oysa aynı kaynakta verilen 'Bugüne Değin Ülkemiz Doğal Kaynaklarının Talan Edilmeden Aranmasını, İşletilmesini, Denetimini, Teknik Elemanların ve Çalışanların Birlikteliğini Savunan Odamız" (s. 2) tanımlaması bu olayda çifte standartlı olmanın bir örneğini oluşturmaktadır.

Maden yasasına yönelik tartışmalar ve eleştirilerde, "Ülkenin Doğal Kaynaklarının Tükenebilir Kaynaklar Oluşu ve ülke Yararı İle Ülke Halkı Çıkarları Doğrultusunda Kullanılması Temel İlkesinden Hareketle" (Madencilik Bült., s. 1) yola çıkılması doğru ve sağlıklı olmalıdır. Ancak, madencilik sektörünün sıkıntıları ve sorunlarını irdelemek yerine, "Bizim Adımız Maden Mühendisi, O Halde Madenler Bizden Sorulur" ve "Bizim Müktesep Hakkımızı Nasıl Gasp Edersiniz" mantığıyla olaya yaklaşmak sorunlara çözüm getirmek yerine, olumlu gelişmelere sadece zarar verecektir.

"Madenciliğin Temel Özellikleri" bölümünde de ayrıntılı bir biçimde açıklandığı gibi çağdaş maden aramacılığı ancak jeolojik bilgi ve tekniğin kullanılmasıyla olumlu sonuç vermektedir. Tersine olan durumlar ise, madencilikle ilgili herkesin şikayet ettiği mostra madenciliğinden öteye gidemez. Şu halde Madencilik Bülteni'nde sözü edilen (s. 4) "Kaldı ki Arama İşleri Tek Bir Meslek Grubunun Değil Maden Mühendislerinin Yönlendirilmesi İle Harita, Jeofizik ve Jeoloji Mühendislerinin Ağırlıkla Çalıştıkları Madenciliğin İlk Aşamasıdır" belirlenmesi bir meslek grubunun kendi çıkarları doğrultusundaki asılsız, gerçek dışı bir temenniden başka birşey değildir.

Madencilik Bülteni'nde (s.5) yer alan "Maden İşletmesinde Cevher Yatağının Devamına İlişkin Bir Çalışma Varsa Jeoloji Mühendisinin İstihdamının Zorunluluğunu Gerektiren Nedenleri Açıklamak Zordur" yaklaşımını anlamak gerçekten zordur. Bu biçimde ilkel bir düşünceye neden olan etken, büyük bir olasılıkla, bilimsel bir olguya dayanmaktan çok madencilik sektöründe egemenliği elden kaçırmamak olarak açıklanabilir. Hemen ardından gelen açıklama bu düşünceyi pekiştirmektedir. "Kaldı ki Bu Tür Çalışmalar Bir Meslek Grubunu İstihdam Etmeden Uygulamada Olduğu Gibi, Bu İş İle Uğraşan Kişi ya da Örneğin MTA Gibi Çeşitli Kurum ve Kuruluşlara da Yaptırılabilir." MTA ve benzeri kurum ya da kuruluşlarda madencilik hizmetlerinin alt yapısını oluşturan çalışma-

ları jeoloji mühendislerinin yaptığı göz ardı edilerek, üstü kapalı bir biçimde jeolojik bilginin gerekliliği belirtilmekte, ancak jeolojik çalışmaları yapmaya yetkin tek meslek grubu olan jeoloji mühendisleri inkar edilmeye çalışılmaktadır.

Bu bültende, jeoloji mühendisleri ve jeoloji mesleği sürekli eleştirilmekte, daha önce de örneğini gördüğümüz (Kadri Yersel, Maden, 1990, 2/1, S. 14) biçimiyle "Jeoloji Mühendisleri Madencilik Konusunda Uzman Olamazlar" görüşü işlenmektedir. Ancak bu yaklaşımlar çok sığ kalmakta, demagojiden öteye geçememektedir. Hatta bir yerde, bilimsel yaklaşımdan ne kadar uzak olduğu açıkça itiraf edilmektedir. (Madencilik Bült..1990, 6, s. 12) : "Bu Yargıya Teknik Gerekçe Eklenmesi Zorunluğ, Ancak Kamuoyuna Seslenecek Yazıların Kaleme Alınması Sırasında Doğabilir". Bunun da ötesinde, Madencilik Bülteni'nde yer alan yazılarda konuya yönelik bilgiler ve düşünceler sürekli çarpıtılarak, Maden Mühendisleri Odası tabanı jeoloji mühendislerine karşı kışkırtılmaya çalışılmaktadır. Bu konuyla ilgili tüm sorunların iki oda arasında görüşülüp tartışılması ve ortak bir nokta bulunması yolundaki odamız girişimleri bugüne kadar karşılıksız kalmıştır.

MADEN YASASINA YÖNELİK GÖRÜŞ VE ELEŞTİRİLERİMİZ

3213 Sayılı Maden Kanunu ve Kanunun Uygulanmasına Dair Yönetmelik'teki değişiklik önerilerine ilişkin odamız görüşleri Bakanlığa, ilgili kişi ve kuruluşlara iletilmiştir. Madencilik Bülteni'nde (s.2) bu konu da çarpıtılarak "Görüş Sorulmasına Karşın Görüş Vermeyerek Tasarıyı Olumlu Bulan JMO Yönetim Kurulu" saptırması yapılmıştır. Bu yaklaşım da Maden Mühendisleri Odası'nın olaya ne kadar art niyetle baktığının bir göstergesidir. Odamızın Maden Yasası'na ilişkin görüş ve önerilerinin tümünü buraya aktarmak olanağı olmadığından, sadece ana başlıklar halinde kısaca söz edilecektir. Yasa maddelerinde yapılması tasarlanan değişikliklerin biçiminden çok, nasıl ve hangi nesnel ölçütler doğrultusunda uygulanacakları önemlidir.

Madencilik sektörü ülke sanayinin temel taşı olarak kabul edilmelidir. Yoğun sermaye gereksinmesi, uzun vadeli yatırımlar olması ve çok yüksek oranlarda risk taşıması nedeniyle devletin destekleyici, cesaretlendirici ve özendirici önlemlerle sorunlara yaklaşması öngörülmelidir. Sorunların çözümünü sadece yüzeysel bir biçimde yasa maddelerinde aramamak gerekir. Yapısal özelliklerden ileri gelen gelenekselleşmiş davranışları önlemek için sürekli olarak ceza vermek ve madenciye caydırmak yerine yasanın düşünülen biçimde uygulanmasını sağlamak üzere madencilik sektörünü teknik açıdan yönlendirmek ve yol göstermek suretiyle gerçekçi ve sağlıklı bir biçimde çalışması sağlanmalıdır.

Maden Yasası'nda yapılacak değişikliklerde; maden hakları işlemlerinin hızlı bir biçimde yürütülmesi ile madencilik çalışmalarının yakından izlenmesi ve denetlenmesi için Maden Dairesi'nin yasada belirtilen görevleri yerine getirebilecek, yasanın gerekçesine uygun olarak uygulanmasını sağlayabilecek bir örgüt yapısına kavuşturulmasına birinci öncelik verilmelidir. Böylece,

bir ruhsat aşamasından diğerine geçerken teknik verilerin değerlendirilmesi ve maden haklarının denetlenmesi daha gerçekçi ve sağlıklı temellere oturacaktır. Maden Dairesi, maden hakları ile ilgili bütün faaliyetlerin yürütülmesinde ve sorumlulukların yerine getirilmesinde denetimi yapmak ve yönlendirmek ile teknik ve mali konuları yerinde incelemekten sorumlu ve yükümlü olduğu halde; altın sahaları için bir hükümet komiserliği kurumunun getirilmesi maden hakları konusunda sadece iki başlılık yaratacak ve hiçbir yarar sağlamayacaktır. Ayrıca, bir AR ruhsat sahibinin İR almaya hak kazanmasına nasıl ve hangi ölçütler doğrultusunda karar verileceğinin çok açık ve belirgin bir biçimde belirtilmesi gereklidir.

Tuz Kanunu ve Taşocağı Nizamnamesi kapsamındaki maddeler Maden Yasası kapsamına alınarak yetki karmaşıklığı giderilmeli ve uygulama birliği sağlanmalıdır. Yasa kapsamına giren madenlerin arama ve işletme özellikleri gözönüne alınarak gruplara ayrılması ve ayrı ayrı madencilik haklarına konu edilmesi, uygulamada getireceği kolaylıklar açısından yararlı olacaktır.

Maden Yasası'nın uygulanmasına esas olan Yönetmelik'teki biçimi (Ek Form 4) ile arama faaliyet raporları, kendilerinden beklenen yararları sağlayabilecek nitelikte değildir. Bu nedenle, arama faaliyet raporları formu işletme projelerine sağlam bir temel oluşturabilecek içerikte yeniden düzenlenmelidir. İşletme dönemindeki arama çalışmaları, arama dönemindekinden farklı nitelikler taşıması nedeniyle daha değişik bir rapor formuna göre daha doğru ve sağlıklı olarak yansıtılabilir. Böylece, arama faaliyet raporlarında verilmiş bilgilerin gereksiz yere tekrarı önlenilecek ve derlenen yeni veriler işletme çalışmalarına en yüksek katkıyı sağlamak üzere aktarılabilir. Ayrıca, ruhsat sahasının terki için gerekli "Son Durum Raporu" denilen belirsiz bir ifade yerine, konuya yeterli belirginlik sağlanmak üzere "Açılmış Ocakların Son Durumunu Gösterir Maden Jeoloji Haritası İle İmalat Haritası" tanımı getirilmelidir.

SONUÇ

Bilim ve teknik, sürekli ilerleyen ve gelişen olguların birbirlerine eklenmesinden oluşmaktadır. Bu gelişim de doğası gereği, bünyesinde daha ileri bir iş bölümünü getirmektedir. Dolayısıyla, jeoloji mühendisliğinin yükselişinden önce, madencilik sektöründe maden mühendislerinin köşe başlarını tutması bir kalıcılık ya da süreklilik anlamını taşımamaktadır. Gelişimin gerektirdiği daha ileri iş bölümü bu alanda da uygulanacak, jeoloji mühendisleri yetkin ve yeterli oldukları madencilik konularında doğal olarak söz sahibi olacaklardır.

Bu kaçınılmaz doğal gelişimden korkmamak gerekir; tersine, maden mühendislerinin işletmecilik alanındaki bir çok sıkıntıları ve sorunları, bu olguyu kabul ettikten sonra ortadan kalkacaktır. Daha önce de belirtildiği gibi madencilik, aramadan işletmeye bir bütündür. Arama ve işletme çalışmalarının üstüste çakışması ve sürekli olarak karşılıklı etkileşim içinde olmaları, jeoloji ve maden mühendisleri arasında yapay bir çatışmayı gündeme getirmektedir. Bu konu, "Meslek Disiplinleri Arasında Yapay Çelişkiler Bilime ve Tekniğe Aykırı Bir Biçimde Gündeme Getirilerek" Madencilik Bülteni'nde yer almış-

tır. Bütün bu verilerin ışığında, jeoloji ve maden mühendislerinin bir bütünün birbirinden kopmaz ve ayrılamaz parçalarını oluşturdukları bilinciyle hareket etmeleri en doğru olanıdır. Kuşkusuz, her iki meslek grubu da diğerine etkinlik alanına saygıyla yaklaşmalı, arama döneminden jeoloji ve işletme döneminden ise maden mühendisleri sorumlu olmalıdır. Elbette, arama dönemindeki cevher üretiminde maden mühendisi ve işletme dönemindeki arama çalışmalarında ise jeoloji mühendisi yetkili kılınmalıdır. Gerek jeoloji ve gerekse maden mühendislerinin ortak bir tavırla katkı koymaları, madencilik sektöründeki sorunlara kalıcı ve sağlıklı çözümler bulunmasını sağlayacaktır. Böylece, tükenebilir doğal kaynakların ülke yararları ve halkımız çıkarları doğrultusunda kullanılması hayata geçirilebilecektir.

Yönetim Kurulumuzun yukarıda özetlemeye çalıştığımız hazırlanan yeni Maden Kanunu hakkında görüşlerini aktarmaya çalıştık.

Yönetim Kurulumuz Madencilik Bülteni, Sayı 6'da yayımlanan MMO Yönetim Kurulu İmzalı "Yeni Bir Maden Kanunu hazırlamak" ve 3213 Sayılı "Maden Kanunu hakkında ETKB'liğine iletilen odamız görüşü" başlıklı iki yazı Jeoloji Mühendisleri tarafından üzülererek birarada değerlendirilmiştir.

Bahsi geçen yazının özü bilimsel ve teknik düşünceden yoksun olup doğal kaynakların gerçek sahibi maden mühendisleridir anlamını taşımaktadır. Jeoloji Mühendisleri Odası Yönetim Kuruluna göre ise, Madenlerin Gerçek Sahibi Halk dır.

Ayrıca Odamız 10. 5. 1990 günü Maden Mühendisleri Odasına yazdığı yazıda kendilerine bir masa etrafında oturup tartışmayı önermişti. Ne yazık ki kendilerine demokrat ve meslek şovenizmine her zaman hayır diyen MMO'sı yönetim kurulu bu önerimizi cevaplamamıştır.

Biz JMO yönetim kurulu olarak son bir kez daha MMO' sını kendilerinin tespit edecekleri bir platformda tüm bu sektördeki mühendis arkadaşlar ve kamuoyu önünde toplantı ve tartışmaya davet ettiğimizi açık seçik ilân ediyoruz.

Saygılarımızla.

JMO Yönetim Kurulu